

บทที่ 9

สมดุลเคมีที่เกี่ยวข้องกับไอออนเชิงซ้อน (Equilibria Involving Complex Ions)

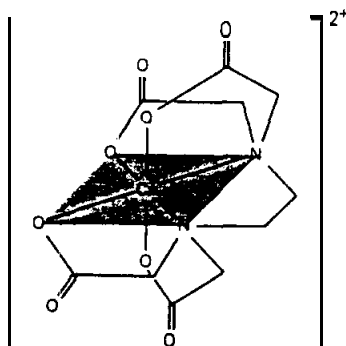
9. สมดุลเคมีที่เกี่ยวข้องกับไอออนเชิงซ้อน

9.1. บทนำ

ไอออนของโลหะส่วนใหญ่ สามารถรับอิเล็กตรอนคู่จากแอนไอออน หรือโมเลกุลเพื่อเกิดพันธะโคออดิเนตโคเวเลนต์ ซึ่งหมายถึงอิเล็กตรอนทั้งคู่มาจากแอนไอออน หรือโมเลกุล จากการทำปฏิกิริยาจะได้ผลิตภัณฑ์เป็นสารประกอบเชิงซ้อน หรือไอออนของสารเชิงซ้อนที่เสถียร สารที่เป็นตัวให้อิเล็กตรอนคู่ เรียกว่า ลิแกนด์ (ligand)

เช่น ปฏิกิริยาระหว่างคิวปริกไอออนกับเอทิลีนไดอะมีน

รูปที่ 9.1. โครงสร้างของสารประกอบเชิงซ้อน Ca-EDTA

ลิแกนด์ คือสารที่สามารถให้อิเล็กตรอนได้ที่ละคู่

ถ้าให้ได้ 1 คู่ เรียกว่า monodentate ligands

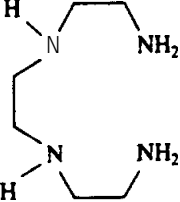
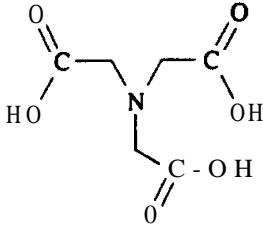
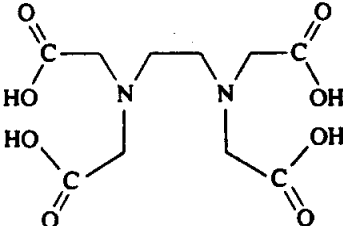
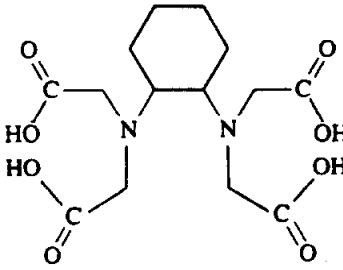
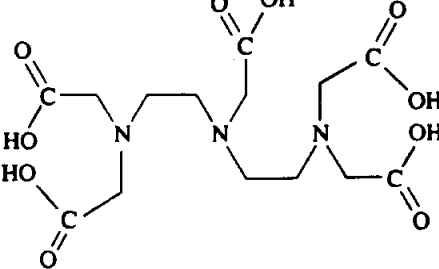
ถ้าให้ได้ 2 คู่ เรียกว่า bidentate ligands

ถ้าให้ได้มากกว่า 1 คู่ เรียกว่า polydentate ligands

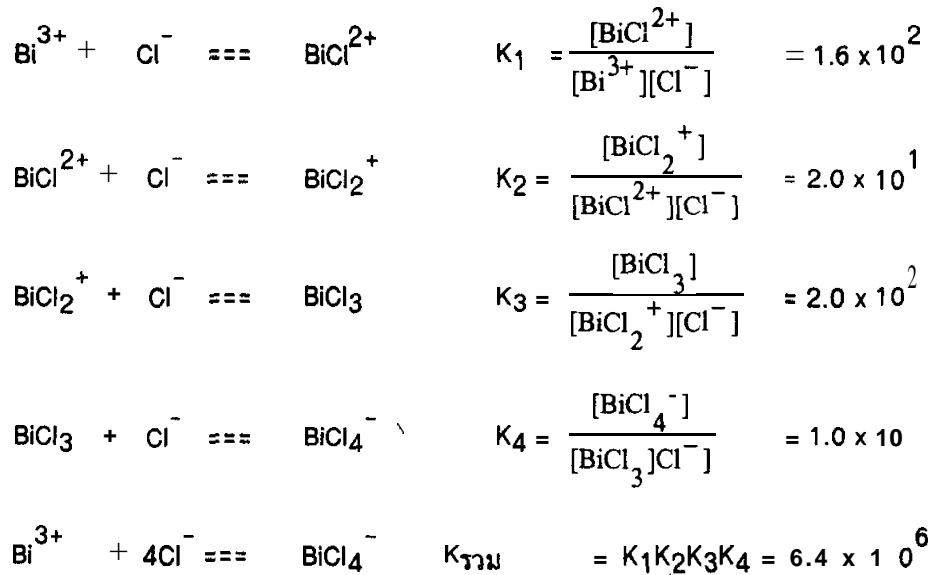
ตารางที่ 9.1 ตัวอย่าง ลิแกนด์ชนิด monodentate

ชนิดที่เป็นกลาง	ชนิดที่เป็นแอนไอออน
H ₂ O	F ⁻ , Cl ⁻ , Br ⁻ , I ⁻
N ⁺ %	SCN ⁻ , CN ⁻
RNH ₂	OH ⁻ , RCO ₂ ⁻ , S ²⁻

ตารางที่ 9.2 ตัวอย่างลิแกนด์ชนิด polydentate

Type	Structure	Name
Bidentate		Ethylenediamine (en)
Tetradentate		Triethylenetetraamine (Trien)
		Nitriiotriacetic acid (NTA)
Hexadentate		Ethylenediaminetetraacetic acid (EDTA)
		Cyclohexanediaminetetraacetic acid (CDTA)
Octadentate		Diethylenetriaminepentaacetic acid (DTPA)

ไอออนของโลหะส่วนใหญ่ จะมี เลขโคออดิเนชัน 4-6 หมายความว่า ต้องใช้ลิแกนด์ชนิด monodentate หลายตัว โดยลิแกนด์จะเข้าไปที่ละตัวในแต่ละขั้นตอน ซึ่งสามารถแสดงได้โดยค่าคงที่สมดุลแยกจากกัน เช่น

ในกรณีนี้ จากค่าคงที่สมดุล (K) ในแต่ละขั้นตอนมีค่าใกล้เคียงกัน ทำให้การไทเทรตแต่ละขั้นตอน เกิดไม่สมบูรณ์ จึงไม่ใช่ Cl^- ในการไทเทรตหาปริมาณ Bi^{3+} ในทางตรงข้าม Polydentate ligands จะมี ประโยชน์มากกว่าเพราะลิแกนด์จะทำปฏิกิริยากับ ไอออนโลหะสมบูรณ์ในหนึ่งขั้นตอนเพื่อหลีกเลี่ยงความยุ่งยากของปฏิกิริยาหลายขั้นตอน และจำเพาะเจาะจงกว่า

9.2. ค่าคงที่ของความไม่เสถียรของไอออนเชิงซ้อน

ไอออนเชิงซ้อน จะแตกตัวออกเป็นชั้นๆ เช่นเดียวกับกรดอ่อนโพลีโปรติก ในแต่ละขั้นตอนจะแสดงได้โดยค่าคงที่สมดุล เรียกว่า ค่าคงที่ความไม่เสถียร (instability constant, K_{inst}) เพราะเป็นการวัดความไม่เสถียรของสารเชิงซ้อน ค่าที่ตรงข้ามของค่าคงที่ความไม่เสถียร เรียกว่า ค่าคงที่ของการรวมตัว หรือ ค่าคงที่ของความเสถียร (Formation หรือ Stability Constant, K_f) และแสดงแทนด้วยสมดุลที่ผกผัน นั่นคือการรวมตัวเกิดเป็นสารเชิงซ้อน ทั้งค่าคงที่ของการรวมตัวและค่าคงที่ของความไม่เสถียร จะถูกนำมาใช้ในบทนี้ แต่ค่าแรกจะแสดงไว้ในตารางในภาคผนวก 4B ผลคูณของค่าคงที่ความไม่เสถียรในขั้นตอนที่ต่อเนื่องกัน มีค่าเท่ากับค่าคงที่ความไม่เสถียรรวมของไอออนเชิงซ้อน

ตารางที่ 9.3 แสดงค่าคงที่ความไม่เสถียรรวมระหว่างโลหะและลิแกนด์ต่างๆ

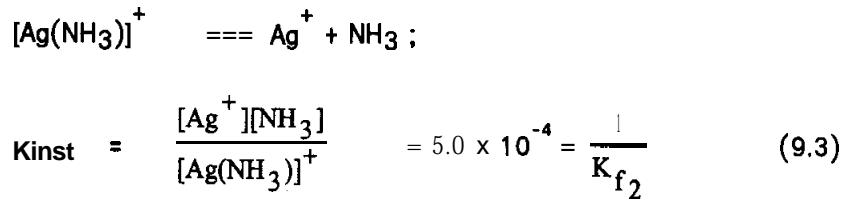
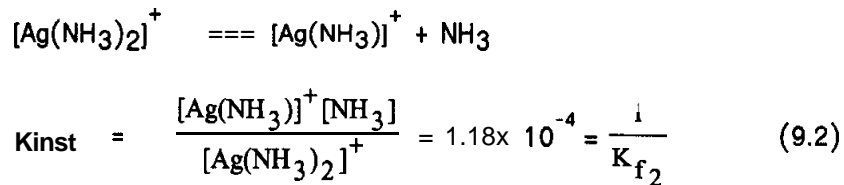
ปฏิกิริยาการแตกตัว	ค่าคงที่ความไม่เสถียรรวม, K_{inst}
$[AlF_6]^{3-} = Al^{3+} + 6F^-$	2×10^{-21}
$[FeF_6]^{3-} = Fe^{3+} + 6F^-$	1×10^{-16}
$[Al(OH)_4]^- = Al^{3+} + 4OH^-$	1.2×10^{-34}
$[Zn(OH)_4]^{2-} = Zn^{2+} + 4OH^-$	2.5×10^{-15}
$[CdI_4]^{2-} = Cd^{2+} + 4I^-$	7×10^{-7}
$[HgI_4]^{2-} = Hg^{2+} + 4I^-$	5.3×10^{-31}
$[Al(C_2O_4)_3]^{3-} = Al^{3+} + 3C_2O_4^{2-}$	5×10^{-17}
$[Fe(C_2O_4)_3]^{3-} = Fe^{3+} + 3C_2O_4^{2-}$	6×10^{-21}
$[HgS_2]^{2-} = Hg^{2+} + 2S^{2-}$	2.0×10^{-55}
$[Ag(SO_3)_2]^{3-} = Ag^+ + 2SO_3^{2-}$	3×10^{-9}

สำหรับการใช้โดยทั่วไปของการแตกตัวของไอออนเชิงซ้อน $[ML_n]^{a-nb}$ เราจะได้

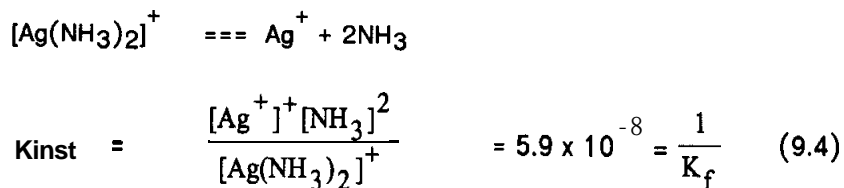
$$[ML_n]^{a-nb} \rightleftharpoons M^{a+} + nL^{b-} : K_{inst} = \frac{[M^{a+}][L^{b-}]^n}{[ML_n^{a-nb}]} = \frac{1}{K_f} \quad (9.1)$$

M^{a+}	คือไอออนของโลหะที่มีประจุ $a+$
L^{b-}	คือลิแกนด์ที่เป็นแอนไอออนมีประจุ $b-$
n	คือเลขโคออดิเนชัน
$[ML_n]^{a-nb}$	คือสูตรของสารประกอบเชิงซ้อน

ตัวอย่างของปฏิกิริยาสำหรับการแตกตัวของไอออนเชิงซ้อน $[Ag(NH_3)_2]^+$ เราสามารถเขียนได้ดังนี้

รวมสมการที่ (9.2) และ (9.3) และทำการคูณค่าคงที่สมดุลทั้งสอง จะได้สมการรวม นั่นคือ

จะสังเกตว่า ในสมการ (9.4) ไม่ได้รวมไอออนทั้งหมดที่ปรากฏอยู่ในสารละลาย ไอออนเชิงซ้อน

$[Ag(NH_3)]^+$ ปรากฏอยู่ในสารละลายของ $[Ag(NH_3)_2]X$ ($X =$ แอนไอออน) แต่ไม่ปรากฏในสมการ (9.4)

เนื่องจากค่าคงที่การแตกตัวอย่างต่อเนื่อง มักจะมีขนาดใกล้เคียงกัน (กลับกันกับค่าคงที่

การแตกตัวอย่างต่อเนื่องของกรดโพลีโปรติก) จึงไม่มีค่าคงที่ความไม่เสถียรค่าใดที่สามารถจะละทิ้งได้ในการคำนวณ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติจริงจะใช้รีเอเจนต์เชิงซ้อนปริมาณมากในการเกิดปฏิกิริยาของไอออนเชิงซ้อน (ยกตัวอย่าง ในการรวมเป็นไอออนเชิงซ้อนมีสี หรือ สำหรับการคลุมไอออนของของโลหะด้วยการเกิดเป็นสารเชิงซ้อนเพื่อป้องกันการรบกวนของมันในการเกิดปฏิกิริยาการวิเคราะห์แยก) เพื่อที่ไอออนของโลหะที่มีอยู่เกือบจะรวมตัวหมดทางด้านปริมาณเป็นสารเชิงซ้อนด้วยลิแกนด์จำนวนมาก ดังนั้น จะทำการคำนวณค่าคงที่ความไม่เสถียรรวมมาใช้ นั่นคือ ในการไทเทรต ปริมาณรีเอเจนต์เชิงซ้อนจะไม่มากเกินไป จนกระทั่งเลยจุดสมมูล

ตัวอย่างที่ 9.1

สารละลายที่มี $[\text{Ag}(\text{NH}_3)_2]^+$ เข้มข้น 0.020 M และ NH_3 เข้มข้น 0.20 M ทำการผสมกับ NaI เข้มข้น 2.0×10^{-6} M ในปริมาตรที่เท่ากัน จะมี AgI ตกตะกอนออกมาหรือไม่

วิธีทำ

ในการผสมกันจะมีปริมาตรเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่าทำให้ความเข้มข้นของสารต่างๆลดลงเป็นครึ่งหนึ่ง ดังนั้น ก่อนเกิดปฏิกิริยา จะมี

$$[\text{Ag}(\text{NH}_3)_2^+] = 0.010 \text{ M}$$

$$[\text{NH}_3] = 0.10 \text{ M}$$

และ $[\text{I}^-] = 1.0 \times 10^{-6} \text{ M}$

ที่สมมูล ให้ $[\text{Ag}^+] = x$

$$[\text{Ag}(\text{NH}_3)_2^+] = 0.010 - x \approx 0.010 \text{ M}$$

$$[\text{NH}_3] = 0.10 + 2x \approx 0.10 \text{ M}$$

แทนความเข้มข้นเหล่านี้ ลงในสมการ (9.4) เราจะได้

$$\begin{aligned} \times (0.10)^2 / 0.010 &= 5.9 \times 10^{-8} \\ \text{หรือ} \quad \times &= [\text{Ag}^+] = 5.9 \times 10^{-8} \text{ M} \end{aligned}$$

เพราะฉะนั้น เราจะได้

$$\begin{aligned} [\text{Ag}^+][\text{I}^-] &= (5.9 \times 10^{-8})(1.0 \times 10^{-6}) \\ &= 5.9 \times 10^{-14} > 8.5 \times 10^{-17} = K_{sp}(\text{AgI}) \end{aligned}$$

ดังนั้น เพราะค่าผลคูณของไอออนมากกว่าค่า K_{sp} , AgI จะตกตะกอน

ตัวอย่างที่ 9.2.

ทำการผสมสารละลาย CaCl_2 เข้มข้น 0.0100 M จำนวน 25.0 mL กับสารละลาย EDTA (เอทิลีน ไดอะมีนเตตระอะซิติกแอซิด, $(\text{HO}_2\text{CCH}_2)_2\text{NCH}_2\text{CH}_2\text{N}(\text{CH}_2\text{CO}_2\text{H})_2$ แทนด้วย H_4Y ที่จริงแล้วเกลือ ไดโซเดียมของกรด, $\text{Na}_2\text{H}_2\text{Y}$ จะถูกใช้) เข้มข้น 0.0086 M จำนวน 75.0 mL และของผสมถูกบัฟเฟอร์ไว้

ที่ pH 10.00 จงคำนวณ $[\text{Ca}^{2+}]$ ในของผสม

วิธีทำ

$$\text{ทำการผสม CaCl}_2 = 25.0 \text{ mL} \times 0.0100 \text{ mmol/mL} = 0.250 \text{ mmol}$$

$$\text{กับ EDTA} = 75.0 \text{ mL} \times 0.0086 \text{ mmol/L} = 0.645 \text{ mmol}$$

เนื่องจากมี EDTA มากเกินพอ จะสมมติว่าแคลเซียมรวมตัวเป็นสารเชิงซ้อนหมด และ $[\text{H}_2\text{Y}^{2-}]$, $[\text{H}_3\text{Y}^{3-}]$

และ $[\text{H}_4\text{Y}]$ ไม่ต้องคำนึงถึงที่ pH 10.00 หลังจากผสมกัน เราจะได้

$$\text{มวลสมมูล (Ca)} : 0.00250 = [\text{Ca}^{2+}] + [\text{CaY}^{2-}] \approx [\text{CaY}^{2-}]$$

$$\text{มวลสมมูล (EDTA)} : 0.00645 = [\text{HY}^{3-}] + [\text{Y}^{4-}] + [\text{CaY}^{2-}]$$

ดังนั้น จากการแตกตัวครั้งที่ 4 สำหรับ EDTA

$$K_4 = 5.5 \times 10^{-11} = \frac{(1.0 \times 10^{-10})[Y^{4-}]}{[HY^{3-}]}$$

$$[HY^{3-}] = 1.82 [Y^{4-}]$$

$$\text{ดังนั้น } 0.00645 = 1.82 [Y^{4-}] + [Y^{4-}] + 0.00250$$

$$\text{และ } [Y^{4-}] = 1.0 \times 10^{-3} \text{ M}$$

แทนค่าของ $[CaY^{2-}]$ และ $[Y^{4-}]$ ในสมการการแสดงค่าคงที่ของความไม่เสถียรของไอออนเชิงซ้อน $[CaY^{2-}]$ เราจะได้

$$2 \times 10^{-11} = \frac{[Ca^{2+}](1.40 \times 10^{-3})}{2.5 \times 10^{-3}}$$

$$\text{ดังนั้น } [Ca^{2+}] = 3.6 \times 10^{-11} \text{ M เนื่องจาก } [Ca^{2+}] = 3.6 \times 10^{-11} \ll 0.00250 = [CaY^{2-}]$$

9.3. การกระจายและไดอะแกรมลอการิทึมของไอออนเชิงซ้อน

(Distribution and Logarithmic Diagrams of Complex Ions)

ไดอะแกรมของการกระจายของไอออนเชิงซ้อน ไอออนโลหะอิสระ (H) และไอออนเชิงซ้อน $ML, ML_2, \dots, ML_n$ (ประจุไม่แสดงเพื่อความสะดวก) ที่มีอยู่ในสารละลายของไอออนเชิงซ้อน ML_n ความเข้มข้นของสปีชีส์เหล่านี้ สามารถคำนวณได้ในลักษณะแบบฟังก์ชันของความเข้มข้นของลิแกนด์ที่จุดสมดุล, (L) และค่าคงที่การรวมตัวของไอออนเชิงซ้อน โดยใช้สมการ

$$\beta_0 = \frac{[M]}{C_M} = \frac{1}{1 + K_1[L] + K_1K_2[L]^2 + \dots + K_1K_2 \dots K_n[L]^n} \quad (9.5)$$

$$\beta_1 = \frac{[ML]}{C_M} = \frac{K_1[L]}{1 + K_1[L] + K_1K_2[L]^2 + \dots + K_1K_2 \dots K_n[L]^n} \quad (9.6)$$

$$\beta_2 = \frac{[ML_2]}{C_M} = \frac{K_1K_2[L]^2}{1 + K_1[L] + K_1K_2[L]^2 + \dots + K_1K_2 \dots K_n[L]^n} \quad (9.7)$$

$$\beta_n = \frac{[ML_n]}{C_M} = \frac{K_1 K_2 \dots K_n [L]^n}{1 + K_1 [L] + K_1 K_2 [L]^2 + \dots + K_1 K_2 \dots K_n [L]^n} \quad (9.8)$$

เมื่อ C_M คือความเข้มข้นทั้งหมดของโลหะ นั่นคือผลรวมของความเข้มข้นของทุกสปีชีส์ที่มีโลหะ อยู่ $K_1, K_2, K_3, \dots, K_n$ เป็นค่าคงที่การรวมอย่างต่อเนื่อง และเศษส่วน $\beta_0, \beta_1, \beta_2, \dots, \beta_n$ คืออัตราส่วนของความเข้มข้นของแต่ละสปีชีส์ $M, ML, \dots, ML_n$ ต่อความเข้มข้นทั้งหมด ตามลำดับ

การใช้สมการ (9.5), (9.6), (9.7) เราจะสร้างไดอะแกรมการกระจาย นั่นคือ $\beta_i = f_i(pL)$

เมื่อ f_i แทนเศษส่วน จะมีลักษณะเช่นเดียวกับไดอะแกรมการกระจายสำหรับองค์ประกอบต่างๆ ในสารละลายของกรดที่ทราบค่า pH

ตัวอย่างที่ 9.3.

ในสารละลายที่ได้จากการผสม NH_3 เข้มข้น 0.804 M จำนวน 20.0 mL และ $AgNO_3$ เข้มข้น 0.0080 M จำนวน 20.0 mL จงคำนวณหาความเข้มข้นของ Ag^+ , $[Ag(NH_3)^+]$ และ $[Ag(NH_3)_2^+]$ ไอออน

วิธีทำ

หลังจากผสมสารละลายทั้งสองเข้าด้วยกันแล้ว

$$\text{ความเข้มข้นของ } NH_3, : C_{NH_3} = \frac{(0.804) \times (20.0)}{40.0} = 0.402 \text{ M}$$

$$\text{ความเข้มข้นของ } Ag : C_{Ag} = \frac{(0.0080) \times (20.0)}{40.0} = 0.004 \text{ M}$$

เนื่องจากมี NH_3 อยู่ในปริมาณมาก เราจะสมมติว่า ซิลเวอร์ จะปรากฏอยู่ในรูป $[Ag(NH_3)_2^+]$ ดังนั้นความเข้มข้นของแอมโมเนียอิสระมีค่าเท่ากับ $0.402 - (2 \times 0.0040) = 0.394 \text{ M}$ ดังนั้น

$$\begin{aligned}\beta_0 &= \frac{[Ag^+] + 1}{C_{Ag}} \\ &= \frac{[Ag^+]}{0.0040} = \frac{1}{1 + (2.0 \times 10^3)(0.394) + (2.0 \times 10^3)(8.5 \times 10^3)(0.394)^2} \\ &= 3.79 \times 10^{-7} \text{ M}\end{aligned}$$

$$[Ag^+] = 1.52 \times 10^{-7} \text{ M}$$

$$\begin{aligned}\beta_1 &= \frac{[Ag(NH_3)^+]}{C_{Ag}} \\ &= \frac{[Ag^+]}{0.0040} = \frac{(2.0 \times 10^3)(0.394)}{1 + (2.0 \times 10^3)(0.394) + (2.0 \times 10^3)(8.5 \times 10^3)(0.394)^2} \\ &= 2.99 \times 10^{-4} \text{ M}\end{aligned}$$

$$[Ag(NH_3)] = 1.20 \times 10^{-6} \text{ M}$$

$$\begin{aligned}\beta_2 &= \frac{[Ag(NH_3)_2^+]}{C_{Ag}} \\ &= \frac{[Ag^+]}{0.0040} = \frac{1}{1 + (2.0 \times 10^3)(0.394) + (2.0 \times 10^3)(8.5 \times 10^3)(0.394)^2} \\ &= 0.9997 \text{ M}\end{aligned}$$

$$[Ag(NH_3)_2^+] = 0.0040 \text{ M}$$

9.4. ไดอะแกรมลอการิทึมของไอออนเชิงซ้อน (Logarithmic diagram of complex ions)

ไดอะแกรมลอการิทึมของความเข้มข้นสำหรับสมดุลที่เกี่ยวข้องกับไอออนเชิงซ้อน สามารถอธิบายได้โดยใช้สมการ $\log C_i = f_i(pL)$ และจะคล้ายคลึงกับไดอะแกรมลอการิทึมของกรดและเบส (หัวข้อที่

8.12 รูปที่ 8.1)

ไอโอะแกมมลอการิทึมของความเข้มข้น มีข้อดีก็คือ จะช่วยให้ประมาณค่าความเข้มข้นที่น้อยมากๆ ของสปีชีส์ต่างๆ และในกรณี มีความสัมพันธ์เชิงเส้นจะทำให้ง่ายและรวดเร็วในการพล็อตจากไอโอะแกมมลอการิทึมของความเข้มข้น ความเข้มข้นของไอออนต่างๆ ที่มีอยู่ในสารละลายของไอออนเชิงซ้อน สามารถที่จะประมาณได้ เมื่อทราบความเข้มข้นของลิแกนด์อิสระ, L (ที่ไม่เกิดสารเชิงซ้อน) และความเข้มข้นรวมของโลหะ, C_1

ตัวอย่างที่ 9.4.

จงสร้างไอโอะแกมมลอการิทึมของความเข้มข้นสำหรับสารละลายที่ประกอบด้วยซิลเวอร์เข้มข้น 0.0100 M และแอมโมเนียอิสระที่มีความเข้มข้น อยู่ในช่วง 10^{-8} ถึง 1 M ค่าคงที่ของการแตกตัวอย่างต่อเนื่องของไอออนเชิงซ้อนซิลเวอร์แอมโมเนียคือ $10^{3.30}$ และ $10^{3.93}$

วิธีทำ

ความเข้มข้นของทุกสปีชีส์ที่มีซิลเวอร์จะคำนวณได้โดยใช้สมการ (9.5), (9.6), (9.7) และที่ถูกต้องในการสร้างไอโอะแกมม 9.1 อย่างไรก็ตาม สมการที่ง่ายกว่าที่สามารถใช้สำหรับการคำนวณ มีดังต่อไปนี้

1. สำหรับ $10^{-8} < [\text{NH}_3] < 10^{-3.93}$, จากสมการ (9.5) เราจะได้

$$[\text{Ag}^+] = \frac{C_{\text{Ag}}}{1 + K[\text{NH}_3] + K_1K_2[\text{NH}_3]^2} \approx C_{\text{Ag}}$$

(นั่นคือ เทอมที่สองของตัวหารมีค่า $\ll 1$) และจะได้

$$\log[\text{Ag}^+] = -2.00$$

จากสมการ (9.6)

$$[\text{Ag}(\text{NH}_3)^+] = \frac{C_{\text{Ag}}K_1[\text{NH}_3]}{1 + K[\text{NH}_3] + K_1K_2[\text{NH}_3]^2} \approx C_{\text{Ag}}K_1[\text{NH}_3]$$

และ

$$\log [\text{Ag}(\text{NH}_3)^+] = \log C_{\text{Ag}} + \log K_1 + \log [\text{NH}_3]$$

นั่นคือ เส้นตรงที่มีความชัน +1 สำหรับ $[\text{NH}_3] = 1.00 \times 10^{-8} \text{ M}$ เราจะได้

$$\log [\text{Ag}(\text{NH}_3)^+] = -2.00 + 3.30 - 8.00 = -6.70$$

$$\text{จากสมการที่ (9.6) } [\text{Ag}(\text{NH}_3)_2^+] = \frac{C_{\text{Ag}} K_1 K_2 [\text{NH}_3]^2}{1 + K[\text{NH}_3] + K_1 K_2 [\text{NH}_3]^2} \approx C_{\text{Ag}} K_1 K_2 [\text{NH}_3]^2$$

และ

$$\log [\text{Ag}(\text{NH}_3)_2^+] = \log C_{\text{Ag}} + \log K_1 + \log K_2 + 2 \log [\text{NH}_3]$$

นั่นคือเส้นตรงที่มีความชัน +2 สำหรับ $[\text{NH}_3] = 1.00 \times 10^{-8} \text{ M}$ เราจะได้

$$\log [\text{Ag}(\text{NH}_3)_2^+] = -2.00 + 3.30 + 3.93 - 16.00 = -10.77$$

2. สำหรับ $10^{-3.30} \ll [\text{NH}_3] < 1$ เราจะได้

$$[\text{Ag}^+] = \frac{C_{\text{Ag}}}{1 + K[\text{NH}_3] + K_1 K_2 [\text{NH}_3]^2} \approx \frac{C_{\text{Ag}}}{K_1 K_2 [\text{NH}_3]^2}$$

และ

$$\log [\text{Ag}^+] = \log C_{\text{Ag}} - \log K_1 - \log K_2 - 2 \log [\text{NH}_3]$$

นั่นคือเส้นตรงที่มีความชัน -2 สำหรับ $[\text{NH}_3] = 1.00 \text{ M}$ เราจะได้

$$\log [\text{Ag}^+] = -2.00 - 3.30 - 3.93 = -9.23$$

$$[\text{Ag}(\text{NH}_3)^+] = \frac{C_{\text{Ag}} K_1 [\text{NH}_3]}{1 + K[\text{NH}_3] + K_1 K_2 [\text{NH}_3]^2} \approx \frac{C_{\text{Ag}}}{K_2 [\text{NH}_3]}$$

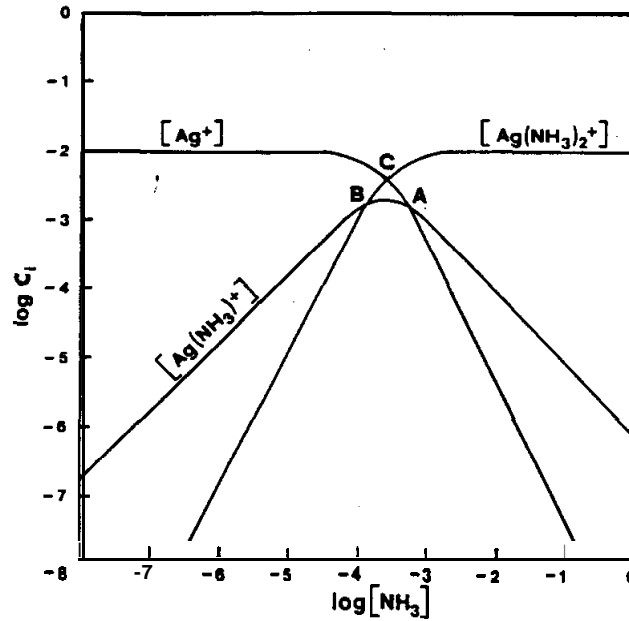
และ $\log [\text{Ag}(\text{NH}_3)^+] = \log C_{\text{Ag}} - \log K_2 - \log [\text{NH}_3]$

นั่นคือ เส้นตรงที่มีความชัน -1 สำหรับ $[\text{NH}_3] = 1.00 \text{ M}$ เราจะได้

$$[\text{Ag}(\text{NH}_3)_2^+] = \frac{C_{\text{Ag}} K_1 K_2 [\text{NH}_3]^2}{1 + K[\text{NH}_3] + K_1 K_2 [\text{NH}_3]^2} \approx C_{\text{Ag}}$$

และ $\log [\text{Ag}(\text{NH}_3)_2^+] = \log C_{\text{Ag}} = -2.00$

จุดที่มีประโยชน์ในไดอะแกรมลอการิทึมที่มีความเข้มข้นที่สมบูรณ์ ของจุดที่ตรงจุดตัดระหว่างเส้นของไอออนจุดออร์ดิเนตสามารถหาได้ง่ายๆ ดังต่อไปนี้

รูปที่ 9.2 ไดอะแกรมลอการิทึมของความเข้มข้นสำหรับสารละลายที่ประกอบด้วยซิลเวอร์เข้มข้น 0.0100 M และแอมโมเนียอิสระที่มีความเข้มข้น อยู่ในช่วง 10^{-8} ถึง 1 M

จุด A (รูป 9.1)

จุดตัดของเส้น $[Ag^+]$ และ $[Ag(NH_3)_2^+]$ (ที่ซึ่ง $[Ag^+] = [Ag(NH_3)_2^+]$)

จะมีค่าแอมโมเนียเท่ากับ $\log [NH_3] = pK_1$ แทนค่าเหล่านี้ในสมการ (9.5) นั่นคือ

$[NH_3] = 10^{-3.30}$ เราจะได้

$$\log [Ag^+] = -2.80 = \log [2Ag(NH_3)^+]$$

ในทำนองเดียวกัน

ที่จุด B นั่นคือ

จุดตัดของเส้น $[Ag(NH_3)^+]$ และ $[Ag(NH_3)_2^+]$ มีค่าแอมชิสซาเท่ากับ $\log [NH_3] = pK_2$ จากสมการ (9.6) สำหรับ $[NH_3] = 20^{-3.93}$ เราจะได้

$$\log [Ag(NH_3)^+] = -2.80 = \log [Ag(NH_3)_2^+]$$

ในจุด c

จุดตัดของเส้น $[Ag^+]$ และ $[Ag(NH_3)_2^+]$ จะมีออร์ดิเนตเท่ากับ $\log (NH_3) = (pK_1 + pK_2)/2$ จากสมการที่ (9.7) สำหรับ $[NH_3]^2 = 10^{-3.30} \times 10^{-3.93}$ นั่นคือ สำหรับ $[NH_3] = 10^{-3.62}$ เราจะได้ $\log [Ag(NH_3)_2^+] = -2.40 = \log [Ag^+]$

9.5. ผลของสภาพความเป็นกรด-ด่างที่มีต่อสมดุลของไอออนเชิงซ้อน

รีเอเจนต์เชิงซ้อนส่วนใหญ่มักเป็นลิวอิสและเบรินสเตดเบส ยกตัวอย่างเช่น NH_3 , CN^- และ S^{2-} มักเป็นตัวให้อิเล็กตรอนคู่และเป็นตัวรับโปรตอน ดังนั้น เศษส่วน (α) ของความเข้มข้นทั้งหมดของมันซึ่งเกิดเป็นสารเชิงซ้อน จะขึ้นอยู่กับค่า pH ของสารละลาย ในการคำนวณเศษส่วน (α) ของรีเอเจนต์เชิงซ้อนซึ่งจำเป็นในการคำนวณที่เกี่ยวข้องกับไอออนเชิงซ้อน ซึ่งได้อธิบายมาแล้วในเรื่องการแตกตัวของกรดโพลีโปรติก ค่า pH ยังมีผลต่อค่าคงที่การรวมตัวอย่างมีเงื่อนไข (conditional formation constants) ซึ่งใช้ในการคำนวณที่เกี่ยวข้องกับสารเชิงซ้อน EDTA (รายละเอียดจะกล่าวในบทที่ 15 เรื่องการไทเทรตที่เกี่ยวข้องกับการเกิดสารเชิงซ้อน)

ตัวอย่างที่ 9.5

จงคำนวณหาปริมาณของ $[Cu^{2+}]$ ในสารละลายที่ประกอบด้วย 0.0020M $Cu(NO_3)_2$ และ 0.0030 M NH_3 ที่ pH = 10 ค่าคงที่การรวมตัวของไอออนเชิงซ้อน ทองแดงและแอมโมเนียเรียงตามลำดับ คือ $10^{4.31}$, $10^{3.67}$, $10^{3.04}$, $10^{2.30}$,

วิธีทำ

จากสมการการแตกตัวของกรดโพลีโปรติกจะได้ว่า

$$\alpha_1 = \frac{[NH_3]}{C} = \frac{K_1}{[H^+] + K_1} = \frac{10^{-9.26}}{10^{-10.00} + 10^{-9.26}} = 0.85$$

เมื่อ C คือความเข้มข้นของแอมโมเนียอิสระ นั่นคือส่วนที่ไม่ได้เกิดสารเชิงซ้อนกับทองแดง และ K_1 คือค่าคงที่การแตกตัวของ NH_4^+ ดังนั้นจะมีแอมโมเนียที่ไม่ได้เกิดสารเชิงซ้อนอยู่ 85% ในรูป NH_3 และอีก 15% อยู่ในรูป NH_4^+ ดังนั้น $[NH_3] = (0.0030)(0.85) = 0.00255$ M

จากสมการที่ 9.5

$$\beta_0 =$$

$$\beta_0 = \frac{1 + 10^{4.31}(0.00255) + 10^{4.31} \times 10^{3.67} (0.00255)^2 + 10^{4.31} \times 10^{3.67} \times 10^{3.04} (0.00255)^3 + 10^{4.31} \times 10^{3.67} \times 10^{3.04} \times 10^{2.30} (0.00255)^4}{1} = 3.04 \times 10^{-4}$$

จากสมการที่ (9.5)

$$[Cu^{2+}] = \beta_0 C_M = 3.04 \times 10^{-4} (0.0020) = 6.1 \times 10^{-7} \text{ M}$$

คำถามเพิ่มเติมท้ายบท

- 9.1. จงหาจำนวนกรัมของ KCl ที่ต้องเติมลงไปในการละลาย $\text{Na}[\text{Ag}(\text{CN})_2]$ เข้มข้น 0.10 M จำนวน 250 mL เพื่อที่จะให้ AgCl เริ่มตกตะกอน
- ตอบ 0.053 g
- 9.2. สารละลายชนิดหนึ่งประกอบด้วย Cl^- ไอออน 0.0005 mol/L และ NH_3 10 mol/L จะมี AgCl ตกตะกอนออกมาหรือไม่ ถ้าหากว่าเติม AgNO_3 ที่เป็นของแข็งลงไป 0.0010 mol ใน 1 L ของสารละลายนี้
- ตอบ ไม่ตกตะกอน
- 9.3. ความเข้มข้นของ S^{2-} ไอออนที่สภาวะเกินดุลที่ต้องการใช้ในการตกตะกอนแคดเมียมในรูป CdS จากสารละลาย $[\text{Cd}(\text{NH}_3)_4]^{2+}$ เข้มข้น 0.600 M
- ตอบ 4.4×10^{-25} M
- 9.4. จงสร้าง
- ไดอะแกรมที่แสดงถึงเศษส่วนของแคดเมียมที่อยู่ในรูปสารเชิงซ้อนต่าง ๆ ที่เป็นฟังก์ชันกับค่า pI
  - ไดอะแกรมแสดงการกระจายของสารเชิงซ้อนของแคดเมียมไอโอไดน์ ค่าคงที่การรวมตัวอย่างต่อเนื่องของสารเชิงซ้อนของแคดเมียมไอโอไดน์ คือ $10^{2.28}$, $10^{1.64}$, $10^{1.08}$ และ $10^{1.10}$
- 9.5. จงสร้าง logarithmic concentration diagram สำหรับสารละลายที่มีแคดเมียมเข้มข้น 0.0100 M และแอมโมเนีย (ที่ไม่ได้เกิดเป็นสารเชิงซ้อน ในช่วง 10^{-5} M ถึง 1M ค่าคงที่การรวมตัวอย่างต่อเนื่องของสารเชิงซ้อนระหว่างแคดเมียมกับแอมโมเนีย คือ $10^{2.51}$, $10^{1.96}$, $10^{1.30}$ และ $10^{0.79}$)

9.6. จงสร้าง logarithmic concentration diagram สำหรับสารละลายที่มีทองแดงเข้มข้น 0.0100 M และเอทิลีนไดอะมีนอิสระ (en) ที่อยู่ในช่วง 10^{-14} M ถึง 10^{-7} M ค่าคงที่การรวมตัวอย่างต่อเนื่องของสารเชิงซ้อนของทองแดงและเอทิลีนไดอะมีน คือ $10^{10.7}$ และ $10^{8.9}$

9.7. จงคำนวณหาปริมาตรเป็นมิลลิลิตรของสารละลายแอมโมเนีย ซึ่งมีความหนาแน่น 0.898 g / mL และมีแอมโมเนีย 28.0 % (W/W) ที่ต้องการใช้ในการละลาย AgCl จำนวน 14.33 g สมมติว่าสารเชิงซ้อนที่เกิดขึ้นมีเพียง $[\text{Ag}(\text{NH}_3)_2]^+$

ตอบ 135 mL

9.8. จงคำนวณค่าสารละลาย (ในหน่วยโมลาร์, S) ของ AgSCN ในสารละลายที่มีไซโอไซยาเนต ที่ความเข้มข้นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ 10^{-6} , 10^{-5} , 10^{-4} , 10^{-3} , 10^{-2} และ 10^{-1} M พล็อต logS กับ log $[\text{SCN}^-]$ และจงหาความเข้มข้น $[\text{SCN}^-]$ ที่การละลายมีค่าต่ำสุด ค่าคงที่การรวมตัวอย่างต่อเนื่องของสารเชิงซ้อนระหว่างเงินและไซโอไซยาเนต คือ $10^{4.75}$, $10^{3.48}$, $10^{1.22}$ และ $10^{0.22}$

ตอบ 7.66×10^{-5} M

9.9. จงคำนวณหาปริมาตร (มิลลิลิตร) ของสารละลาย $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$ เข้มข้น 0.100 M ที่ต้องการในการละลาย AgBr 0.0939 g ในฟิล์มถ่ายรูป

ตอบ 12.2 mL

9.10. ถ้า AgCl 4.94 mmol ละลายในสารละลายแอมโมเนีย 1 ลิตร ความเข้มข้นสุดท้ายของแอมโมเนียอิสระคือ 0.089 M จงคำนวณความเข้มข้นของ Ag^+ ที่ไม่ได้เกิดเป็นสารเชิงซ้อนในสารละลาย

ตอบ 3.7×10^{-8} M

9.11. จงคำนวณ Molar solubility ของ Ag_2S ในสารละลาย NH_3 เข้มข้น 1.00 M

ตอบ 5.6×10^{-12} mol/L

9.12. จงคำนวณ Molar solubility ของ

n) AgBr ในสารละลาย NH₃ เข้มข้น 0.100 M

ข) AgI ในสารละลาย NH₃ เข้มข้น 0.100 M

ตอบ n) 2.75×10^{-3} mol/L ข) 3.80×10^{-6} mol/L